

До
Доц.д-р Юлиана Матеева -
Председател на научното жури
определено със заповед
№2471 от 31.10.2012 г.
на Ректора на ВСУ
«Черноризец Храбър»

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Светла Маргаритова-Вучкова

Относно: дисертация на тема *„Превенция на престъпността на непълнолетните“*, представена за защита от Галина Димитрова Ковачева за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Криминология ”

I. Описание на представените материали

1. Дисертационен труд

Дисертационният труд от 205 страници се състои от увод, три глави и библиография, съдържаща 220 източника (129 на кирилица и 91 на латиница).

В уводната част на дисертационния труд е обоснована актуалността на изследването, както и избора на регионален подход за емпиричното проучване, който отговаря на потребността от установяване на съвременните аспекти на връзката между социалното и икономическо развитие на регионите и географията на престъпността на непълнолетните. Той е продиктуван от липсата на подобни изследвания в България след 1989 г. Тезата на докторанта е, че принципът на децентрализация на превантивната дейност и създаването на локални публично-частни партньорства изискват изследване на възможността за неговото внедряване в България, което е невъзможно без познаването на спецификите и особеностите на отделните региони и влиянието на икономическите, демографските и културните фактори върху криминогенната обстановка. В уводната част са формулирани обектът, предмета, целта и задачите на изследването и използваните методи.

Първа глава, озаглавена „Престъпност на непълнолетните“, е с обем от 47 страници. Тя е структурирана в четири параграфа и е илюстрирана с 12 графики и фигури. В нея е дадена характеристика на състоянието на общата престъпност и тази на непълнолетните и влиянието на различните социално-демографски и икономически фактори върху нея – както в национален мащаб, така и в регионален. На основата на богат емпиричен материал докторантката доказва, че съвременната география на общата

престъпност и престъпността на непълнолетните, извежда Черноморския регион на страната сред регионите с най-тежка криминогенна обстановка. Така тя обосновава необходимостта от изследване на специфичните регионални фактори, обуславящи тази неблагоприятна тенденция, някои от които сами по себе си не са негативни, а позитивни, като например най-ниският отрицателен прираст на населението в трите области, най-ниската безработица, сравнително високи показатели на средната работна заплата, запазена благоприятна икономическа среда .

Втора глава, озаглавена „Система за превенция на престъпността на непълнолетните“, е с обем от 72 страници. Тя е структурирана в два параграфа и е илюстрирана с 1 схема (на системата за превенция на престъпността на непълнолетните). Докторантката анализира съществуващата система за превенция на престъпността на непълнолетните на национално ниво, като подлага на критичен анализ изложените различни виждания за реструктурирането ѝ. Тя подкрепя тезата, че е целесъобразно запазването на двете специализирани системи за превенция на престъпността на непълнолетните, при общ координационен център на цялостната система за превенция. Направени са и редица предложения, свързани със създаването на орган за координация и методическо ръководство на цялостната система за превенция на престъпността – *Съвет за превенция на престъпността* към МС, като са очертани неговите функции и правомощия. В тази глава е подложена на критична оценка системата за превенция на престъпността на непълнолетните на местно ниво, като е представен детайлен анализ на дейността на всички органи, институции и неправителствени организации, подкрепен с данни от самостоятелното емпирично изследване и са направени съответните препоръки. Докторантката достига до извода за липсата на формирана местна политика по превенция на престъпността на непълнолетните. Посочено е, че съществуват проблеми във функционалното изграждане на системата на превенция, която не отчита връзката между различията в социалното и икономическото развитие на областите в България и динамиката на престъпността на непълнолетните.

Трета глава, озаглавена „Нови подходи на превантивната политика по отношение престъпността на непълнолетните“, е с обем от 55 страници и е илюстрирана с две сравнителни таблици. Докторантката представя опита в организацията на системите за превенция на престъпността на непълнолетните в различни региони на Европа, Америка, Азия, Австралия и Нова Зеландия. Направени са предложения за оптимизиране на организацията и дейността на системата за превенция на престъпността в България, както и за внедряване на нови подходи, свързани с приемане на Закон за превенция на престъпността, децентрализация на превантивната политика, прилагане на медиация за непълнолетни, промени в ЗБППМН и други специфични мерки. В тази глава са и основните приносни моменти

на докторантката, състоящи се в прагматични предложения за оптимизиране на системата за превенция на престъпността на непълнолетните на регионално ниво.

Списъкът на литературните източници е разнообразен, съвременен и интересен. Докторантката показва отлично познаване на специализираните литературни източници.

Приложенията към дисертацията са 6 с общ обем от 95 страници. В първите две са представени данни за състоянието на престъпността и противообществените прояви на непълнолетните и малолетните в страната и в изследвания Черноморски регион (36 таблици), третото съдържа статистическа информация за дейността на системата от органи и мерки по превенция (15 таблици). В приложение 4 са представени емпиричните данни от проведеното самостоятелно изследване от докторанта, оформени в 14 таблици. В приложение 5 са представени данни за факторите, детерминиращи престъпността на непълнолетните (21 таблици). В приложение 6 е представен модел на организацията на превенция на непълнолетните на национално и регионално ниво. Впечатляващият обем емпирична информация също може да бъде посочен като един приносен момент на докторантката, не само защото статистическите данни обхващат период от 20 години и се съдържат в различни източници, но и защото в тях е проследен регионалният разрез на спецификите на изследвания Черноморски регион.

2. Авторефератът по темата на дисертацията е от 28 страници. Той възпроизвежда структурата, съдържанието и изследователските резултати на работата. В него са представени и основните научни приноси, съдържащи се в дисертационния труд. Намирам, че приложеният автореферат е разработен съгласно нормативните изисквания и той вярно и точно отразява дисертационния труд.

3. Публикации свързани с дисертацията – 12 в периода 2006 – 2012 г., от които 4 публикации в Известия на съюза на учените – Варна, Серия “Хуманитарни науки”; 5 публикации в издания на Варненския свободен университет и 3 доклада на научни конференции. Всички публикации са самостоятелни и както личи от заглавията им, са свързани непосредствено със засегнатите в дисертацията проблеми за състоянието и превенцията на престъпността на непълнолетните.

II. Оценка на постигнатите резултати и приносите на докторантката.

Обобщената оценка на дисертационния труд и по-специално – на основните постижения в него, се изразяват в следното:

1. Избраната тема и преди всичко нейната насоченост към изследване на спецификата на регионалните проблеми на превенцията на престъпността на непълнолетните обхваща един изцяло пренебрегван в последните няколко десетилетия аспект в ефективното управление на една

от стратегическите насоки в превенцията на престъпността. В този смисъл той е изключително актуален особено в контекста на приетата неотдавна Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето и подписаната съвместна Програма с Швейцарското правителство на 17 октомври 2012 г. „Укрепване на правния и институционален капацитет на съдебната система по отношение на младежкото правосъдие”.

2. Структурата на труда и неговото основно съдържание са подчинени на темата, на предмета на изследването, на поставената цел и задачи. Намирам, че целта е постигната, а задачите са изцяло и успешно изпълнени. Методиката, използвана за събирането на емпиричния материал, е стандартната за подобен род криминологични изследвания. Използваният инструментариум е позволил да бъдат обхванати основните аспекти на изследвания проблем. На основата на един изключително богат емпиричен материал докторантката е съумяла да установи основните проблеми на отделните звена, включени в системата за превенция на престъпността на местно ниво.

3. Разкритите чрез изследването проблемни области и на тази основа предложенията на докторантката за решения, които ги преодоляват, ми дават основание да заключа, че тя притежава умения не само за анализ на емпиричните данни, но и за творческо преосмисляне и креативност, за търсене на нови модели и подходи в успешното реализиране на политиките за превенция на престъпността на непълнолетните.

4. Дисертационният труд е разработен на адекватно научно-приложно равнище. Водещата концепция, съждения, методически инструментариум, таблици и изследователски резултати са дело на докторантката.

5. Докторантката притежава необходимите познания по специалността, основните литературни и законодателни източници в тематичното изследователско поле, проявява аналитичност и умения да осмисля емпирична информация, да дефинира основните проблеми в областта на превенцията на престъпността на непълнолетните.

Научно-приложните приноси, съдържащи се в дисертационния труд, според мен се състоят в следното:

1. Направен е успешен опит да се изведат значими проблеми на управлението на превенцията на престъпността на непълнолетните, като е поставен основен акцент върху използването на децентрализирания подход.

2. На основата на проведеното емпирично изследване са установени специфичните ключови фактори, влияещи върху нивото на престъпността на непълнолетните в изследвания Черноморски регион и е дадена цялостна оценка на дейността на отделните звена, включени в системата за превенция на престъпността на непълнолетните.

3. Аргументирана е необходимостта от изграждането на модел на децентрализация на превантивната политика, като особено ценен е анализът на съществуването на подобни модели в различни държави – Фарнция, Белгия, Дания, Англия и Уелс, Русия, САЩ, Канада, Япония, Австралия, Нова Зеландия и др. Направените конкретни предложения в тази насока биха могли да бъдат използвани в практиката на отделните звена от системата за превенция.

4. Представени са конкретни и обосновани предложения за приемането на Закон за превенцията на престъпността, чиито норми да обхванат правната регламентация на цялостната превантивна дейност в държавата, включително и превенцията на престъпността на непълнолетните.

5. Направените предложения *de lege ferenda*, насочени към усъвършенстване на съществуващата законодателна регламентация в дейността на специализираните субекти от системата за превенция и по-специално – на НК, НПК, Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, както и редица подзаконовни нормативни актове, са добре обосновани и аргументирани.

6. Ценен от научно-познавателна и практическа гледна точка е и представеният обзор на европейската и международноправната уредба на превенцията на престъпността на непълнолетните, правосъдието по отношение на непълнолетните извършители на престъпления, както и практиките за извънсъдебно разрешаване на спорове и опитът за съпоставянето им със съществуващата система за налагане на обществени санкции в България.

Критични бележки и препоръки

В докторския труд могат да се открият известни неточности и слабости както по същество, така и от формално естество. Ще си позволя да посоча някои от тях, макар че те ни най-малко не оказват влияние върху цялостната ми положителна оценка на работата. Желанието ми е по-скоро да бъдат от полза в бъдещата работа на докторантката.

Отделни части в цялостното изложение страдат от излишно теоретизиране и ненужно утежняват текста. Например, различните виждания за съдържанието на понятията „контрол“, „взаимодействие“, „координация“, „сътрудничество“ и „партньорство“ е могло да бъдат изнесени под линия, а авторът да даде собственото си определение за тях в самия текст. Част от международно-правната рамка е известна и е могла да бъде поставена също под линия, за да не утежнява текста. Твърде назад във времето се анализират понятията за превенцията на престъпността.

На места богатият емпиричен материал не е анализиран в дълбочина и аналитичният подход при представянето на резултатите от конкретното изследване отстъпва на обикновен преразказ на цифрови данни.

Работата щеше да спечели, ако всяка отделна глава завършваше с изводи и препоръки. В тази връзка ми се струва, че не беше зле работата да има кратко заключение.

На отделни места се наблюдава неточност във формулировката или непрецизност на използваната терминология, което внася известна неснота. Отделни изводи изглеждат прибързани и непремерени, някак повърхностни, като например: извода на с. 30, че *„2) Броят на образуваните възпитателни дела от местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН) средно за периода 2005-2009 г. е 200 за област Варна, 90 за област Добрич и едва 50 за област Бургас (Приложение 3, Табл. 2а). Следователно е налице по-тежка престъпност сред непълнолетните в област Бургас, което обуславя по-голямото редуциране на броя на извършителите, насочвани към местните комисии.“* Твърде категоричен извод, който се основава само на тези статистически данни. Може да се направят и други предположения: липса на сезиране от страна на органите и институциите, поради което няма образувани възпитателни дела; липса на своевременна реакция при наличието на по-леки прояви; наличие на по-силно изразена политика на пенализация в Бургаския регион и др.п. Изводът на докторантката се опровергава от следващата ѝ констатация на с.31 – че най-много прекратени преписки от МКБППМН поради изтекли давностни срокове има именно в Бургас, което не е по вина на комисиите, а на прокуратурата. Тук вече възниква въпросът каква е причината за бездействие на прокуратурата – прекомерната ѝ претовареност или други субективни фактори.

В глава III, § 3 *„Възстановително правосъдие“* е дадена характеристика на тази нова тенденция в политиката по отношение на превенцията на престъпността. Същевременно след обзора на практиките в различните държави пункт 3.2. е озаглавен *„Медиацията по отношение на непълнолетни“*, а пункт 3.3. – *„Приложение на медиацията за непълнолетни в България“*. Не става ясно от изложението дали докторантката използва двата израза като идентични (синоними) или влага в тях различно съдържание. Като че ли, за нея тези изрази са взаимно заменяеми. Съгласно дефиницията на Съюза на неправителствените организации по превенция на престъпността и наказателното правосъдие при ООН, възстановителното правосъдие представлява *„процес, при който всички засегнати от конкретното престъпление страни заедно решават как да се справят с неговите последици и тяхното проявление за в бъдеще“* и включва разнообразни форми, които са насочени към трайното премахване на конфликта. По мое мнение медиацията е само една от формите на възстановителното правосъдие, но това не е открито достатъчно отчетливо в работата.

Направените бележки отразяват трудния път на всяко научно изследване и не оказват влияние върху получените резултати.

III. Лични впечатления на рецензента от докторанта

Познанството ми с докторантката датира от 2007 г., когато тя беше моя асистентка по дисциплината „Организация на превенцията на престъпността“. Личните ми впечатления от работата ѝ като преподавател са много добри, тъй като съм наблюдавала нейни семинари със студентите, в които тя ги е подпомагала в изготвянето на техните проекти за програми за превенция на престъпността. От съвместното ни участие в провеждането на изпити съм установила, че добре познава материята, която преподава, следи новите публикации в тази област и проявява интерес към практическата дейност на институциите. В този смисъл бих могла да заключа, че моите впечатления за нея са много добри.

IV. Относно изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България

Като имам предвид актуалността и значимостта на извършеното изследване с предложените конкретни решения за практиката и визираните приноси моменти, **предлагам** на почитаемите членове на Научното жури на основание Глава втора, чл. 6 от ЗРАСРБ да подкрепят присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Галина Димитрова Ковачева по научна специалност 3.6. Право, докторска програма „Криминология“.

Член на научното жури:

доц.д-р Светла Маргаритова-Вучкова

гр. София, 19 ноември 2012 г.